

Kruitvat Azië

De Europese studie van het Aziatische strategische landschap heeft zich de voorbije jaren quasi uitsluitend toegespitst op de verdieping van het regionale politieke overleg en de economische integratie. Dat nergens anders ter wereld de militaire uitgaven zo snel toenemen dan in Azië, hebben vele Europese onderzoekers uit het oog verloren. Toch moeten deze militaire ontwikkelingen serieus worden genomen. De samenloop van een opzienbarende (her)bewapening en politieke onzekerheid legt mogelijk een hypotheek op duurzame samenwerking en stabiliteit.

*J. Holslag**

Ieder jaar opnieuw publiceert het Amerikaanse ministerie van Defensie haar rapport over de modernisering van het Chinese leger.¹ Het meest recente verslag is een opsomming van onheilspellende observaties en strategische verwachtingen over de toekomst. Het Volksbevrijdingsleger zou een spectaculaire technologische vernieuwing doorvoeren in zijn arsenalen en zijn geografische ambities uitbreiden van het Chinese vasteland naar de rest van de wereld. Beijing zelf reageerde, zoals gewoonlijk, bits op deze aantijgingen en riposteerde dat het de les niet hoeft gelezen te worden door een land dat zelf meer dan 400 miljard dollar aan zijn krijgsmacht uitgeeft.

Het lijkt erop dat China en de Verenigde Staten naast de steeds hardere economische en diplomatieke krachtmetingen nu ook op militair vlak de degen ontbloten. In mei 2007 probeerde een indrukwekkende Chinese delegatie het Amerikaanse Congres ervan te overtuigen geen protectionistische maatregelen te nemen. Tevergeefs. Zowel binnen de Democratische als

binnen de Republikeinse Partij klinkt de roep om China af te straffen wegens 'oneerlijke concurrentie' steeds luider. Washington wil verder paal en perk stellen aan de toenemende Chinese invloed in Latijns Amerika en Afrika. In diplomatieke kringen groeit de overtuiging dat de Chinese instemming met maatregelen ten aanzien van Sudan, Iran en Noord-Korea niet meer dan een afleidingsmanoeuvre is.² De Veiligheidsraad heeft weliswaar een aantal resoluties goedgekeurd, maar door toedoen van China blijven de Verenigde Naties met handen en voeten gebonden aan het soevereiniteitsbeginsel.³ Geen waarnemers of controleurs dus zonder de expliciete toezegging van de plaatselijke regimes.

Als zich naast deze ontwikkelingen nu dus ook een militaire wedloop aftekent, dan dreigen de bilaterale betrekkingen helemaal in het slop te raken.

Vreedzame ontwikkeling

Hoe reëel is het vooruitzicht op een nieuwe wapenwedloop? De onheilspellende toonzetting van het Pentagon-rapport staat in ieder geval in contrast met de nauwere banden die de legers van beide landen sinds zes jaar hebben. Sinds 2002 zijn Amerikaanse officieren als een sterrenregen in China neergedaald. Tot op het hoogste niveau vindt er wederzijds overleg

* De auteur is als onderzoeker verbonden aan het China-instituut van de Vrije Universiteit Brussel (VUB).

1 Office of the Secretary of Defense, *Annual Report to Congress. Military Power of the People's Republic of China 2007*. (Department of Defense, Washington, D.C., 2007).

2 Ontmoeting met Amerikaanse deskundigen over de rol van China in Afrika, georganiseerd door het German Marshall Fund, Brussel, 12 juni 2007.

3 Holslag, Jonathan, *Prudence and Commerce. Revising China's Africa Policy*. BICCS Asia Paper, augustus 2007.

FOTO US DEPARTMENT OF DEFENSE, D. NAYLES CULLEN

De voorzitter van de Amerikaanse Gezamenlijke Chefs van Staven, generaal Peter Pace, bij een bezoek aan Nanjing in 2007

plaats tussen de strijdkrachten. In maart vorig jaar maakte admiraal Timothy Keating, bevelhebber van het *Pacific Command*, bekend dat het zijn prioriteit was 'het Chinese leger beter te leren kennen en de kans op conflicten te verminderen door een einde te maken aan het wederzijdse wantrouwen'.⁴ In 2006 hielden de zeemachten van beide landen voor de eerste maal gezamenlijke oefeningen.

Het lijkt er op dat China en de VS op militair vlak de degens ontbloten

Voor Beijing is dit alles een toonbeeld van China's 'vreedzame ontwikkeling'. De voormalige Chinese minister van buitenlandse zaken Quan Quichen beschouwde het bevorderen van internationale samenwerking en ontwikkeling als een 'onweerstaanbare trend' en de enige manier om de binnenlandse stabiliteit te bewaren. Zhou Wenzhong, de Chinese ambassadeur in Washington, wees recent nog op de onderlinge economische afhankelijkheid die

militaire conflicten onmogelijk maakt: '51 miljard investeringen en 270 miljard dollar handel veeg je niet zomaar van tafel'. Verschillende analisten wijzen tevens op het feit dat er reeds een grote mate van afschrikking bestaat. De huidige militaire capaciteit maakt een gewapend conflict te riskant voor beide partijen, zo luidt het. Nu reeds blijkt dus dat de verhoudingen tussen de twee grootmachten niet in één enkele strategie te vatten zijn. Samenwerking en competitie zijn beide aanwezig. Toch blijft het zaak om de verschillende standpunten kritisch door te lichten. Is China's principe van 'vreedzame ontwikkeling' wel terecht? Maakt economische verstrengeling gewapende conflicten werkelijk onmogelijk?

Maakt de enorme vernietigingscapaciteit militaire wapenwedlopen overbodig? Deze vragen dringen door tot de kern van de Chinees-Amerikaanse betrekkingen. Maar ze leggen ook een vinger aan de pols van het wereldtoneel in zijn geheel: zijn machtsbalansen, zowel militair als tussen staten, nog van tel gezien de huidige globalisering?

Het belang van stabiliteit

'Niets is belangrijker dan stabiliteit,' zei Deng Xiaoping in 1982. Sinds de Volksrepubliek van wal stak met de ingrijpende economische herordening, heeft Beijing inderdaad steeds voorrang gegeven aan de sociale en economische stabiliteit en ontwikkeling. Daarom bleven de Chinese militaire uitgaven betrekkelijk laag. De voorbije tien jaar schommelde de officiële defensiebegroting rond twee procent van het bruto nationale product, wat opmerkelijk minder is dan de middelen die landen als India en Zuid-Korea verhoudingsgewijs besteedden. In tegenstelling tot bijvoorbeeld India en de VS opereert China doorgaans met een bescheiden profiel en probeert het opzichtige wapenaankopen binnen de perken te houden.

⁴ 'US Hopes to Enhance Military Exchanges with China' in: *People's Daily*, 11 maart 2007.

Volgens Chinese defensieanalisten is dit de reden waarom het land totnogtoe geen vliegdekschip in de vaart heeft gebracht.⁵ Beijing leverde ook succesvolle inspanningen om grensgeschillen diplomatiek op te lossen en oude rivaliteiten met buurlanden te neutraliseren door middel van een politiek charme-offensief.

Deze voorzichtige politiek betekent echter niet dat China geen aandacht besteedt aan zijn militaire capaciteit. Ten eerste bestrijkt de officiële defensiebegroting amper een fractie van de werkelijke militaire uitgaven. De ontwikkeling en productie van wapens, het militaire ruimteprogramma en de inspanningen voor terreurbestrijding dekt de defensiebegroting niet. Daarom zouden de werkelijke uitgaven wel eens kunnen oplopen van 45 tot 120 miljard dollar.

Interessant is ook vast te stellen dat China zijn herbewapening doorvoert via een uitgekende 'staalkaartpolitiek'. Van belangrijke wapensystemen zoals nucleaire onderzeeërs, strategische raketten, fregatten en onderzeebootjagers lopen doorgaans slechts enkele exemplaren van stapel, maar Beijing ontwikkelt wel de capaciteit om bij oplopende spanningen in korte tijd voldoende kopieën te assembleren. Zonder meer houden de Chinese defensieplanners het advies van de klassieke strateeg Sun Tzu in het achterhoofd: 'Veins onmacht!'⁶

Kanonnerbootdiplomatie

Evenmin weerhouden de intensieve handelsbetrekkingen China er van om te herbewapenen. Integendeel. De toenemende afhankelijkheid van overzeese grondstoffen en afzetmarkten maakt de controle van scheepvaartroutes en vooral van de strategische zee-engtes van vitaal belang. Nu reeds streeft Beijing er naar om een nationale handelsvloot uit te bouwen die de Chinese economie de toegang moet verzekeren tot alle mogelijke handelspartners. Tegen 2015 zullen er vijftien tot twintig nieuwe olietankers in de vaart komen.⁷

Chinese rederijen spelen ook een steeds prominere rol in het transport van containers.

Een moderne marinevloot zal deze koopvaardij op middellange termijn kunnen begeleiden. De voorbije jaren is immers gebleken dat de modernisering van de zeemacht niet langer

Maakt economische verstrengeling gewapende conflicten werkelijk onmogelijk?

alleen gericht is op Taiwan, maar op operaties ver buiten de kustwateren. De fregatten en onderzeebootjagers die sinds 2003 in de vaart kwamen, zijn alle in staat om lange tijd op volle zee te blijven. Ze zijn uitgerust met geavanceerde luchtverdedigingscapaciteit en raketgeleiding.

De Chinese vloot werpt tevens het anker uit in tal van strategisch gelegen havens. De maritieme samenwerking met Myanmar is de voorbije jaren verder opgevoerd en concentreert zich op de Straat van Malakka. Langs deze nauwe passage verloopt 86 procent van de Chinese olie-import. In Pakistan was de Volksrepubliek betrokken bij de bouw van de zeehaven van Gwadar. Deze aanlegplaats is slechts 400 mijl verwijderd van de Straat van Hormuz, waarlangs het Midden-Oosten zowat 95 procent van zijn olieproductie uitvoert.

De Chinese vloot werpt het anker uit in tal van strategisch gelegen havens

Naast de maritieme machtsontplooiing gaan stemmen op voor een grotere militaire aanwezigheid om de economische belangen op China's vasteland te verdedigen. Na de ontvoering van een aantal arbeiders van een Chinees oliebedrijf in 2007 in Angola en Ethiopië, hebben beleidsmakers in Beijing zich beraad op de beveiliging van dergelijke expedities. Nu reeds zijn Chinese militairen actief in Sudan, waar zij samen met Sudanese troepen Chinese

5 Storey, I. en Ji, Y., 'China's aircraft carrier ambitions' in: *Naval War College Review* (2003) (58) blz. 77-91.

6 Sun, Tzu, *The Art of War*, (Hertfordshire, Wordsworth, 1998) blz. 22.

7 Holslag, Jonathan, 'Unleash the Dragon. A New Phase in China's Economic Transition' in: *Studia Diplomatica*, (2006) (4) blz. 434-455.

FOTO US NAVY/D. RUSH

Bemanningsleden van de Chinese geleide-raketkruiser Qingdao

olieboorinstallaties beschermen tegen rebellen-groeperingen. In Zimbabwe leiden Chinese instructeurs lokale legereenheden op, onder meer om Chinese tabaksplantages en mijnbouwprojecten te bewaken. In verschillende Centraal-Aziatische landen streken Chinese militaire adviseurs neer om er plaatselijke regimenten te trainen in terrorismebestrijding, ordehandhaving en de beveiliging van pijpleidingen.

Dat de Volksrepubliek haar militaire aanwezigheid in het buitenland wil opvoeren, blijkt ook uit de aankoop van transportvliegtuigen voor lange afstanden en nieuwe landingsschepen die zich veel verder kunnen wagen dan de Taiwanese zeestraat. Verder is het Chinese leger met tientallen staten samenwerkingsprogramma's gestart die bestaan uit veiligheids-overleg, gezamenlijke trainingsprogramma's en wapenleveringen. Vredesmissies van de Verenigde Naties bieden dan weer een kans om buitenlandse ervaring op te doen. Thans heeft China meer dan 1.800 blauwhelmen ontplooid.

De twee grootste detachementen bevinden zich in Sudan en Liberia: twee landen die Beijing beschouwt als economische 'stapstenen' in Afrika. In landen als Haïti en Libanon staan de vredessoldaten vooral in dienst van de militaire diplomatie. China hoopt de Haïtiaanse overheid er van te overtuigen de diplomatieke banden met rivaal Taiwan te verbreken. De aanwezigheid in Libanon maakt dan weer deel uit van het Chinese charmeoffensief in de olierijke Arabische regio.

De overheid speelt een centrale rol in de economische transitie van China. Tot in de jaren negentig gaf de regering voorrang aan het optimaliseren van het binnenlandse investerings-

klimaat. Sinds het begin van het nieuwe decennium is de aandacht echter verschoven naar de economische belangen in het buitenland. De indrukwekkende industrialisatie maakt de toevoer van grondstoffen en de toegang tot overzeese afzetmarkten van levensbelang. China bevindt zich bijgevolg op een scharnierpunt in zijn militaire politiek. In deze fase van industrialisatie zijn alle economische grootmachten in het verleden overgegaan tot een agressief mercantilisme waarin militaire capaciteit een centrale rol speelde. Deze evolutie voltrok zich ondanks sterke handelsbetrekkingen met andere ontwikkelde landen en hevige oppositie van belangengroepen in het binnenland. Legendarisch is bijvoorbeeld de tweestrijd tussen de pacifisten in het Amerikaanse Congres en Alfred Thayer Mahan over de noodzaak van een sterke militaire aanwezigheid in de Caraïben en Oost-Azië. 'Of het nu aangenaam is of niet,' schreef Mahan in 1890, 'vanaf nu zullen de Amerikanen het oog buiten de grenzen moeten richten'.⁸

Beijing staat dus voor hetzelfde dilemma. Enerzijds heeft China belang bij verregaande economische samenwerking met andere grootmachten.

⁸ Mahan, A.T., 'The United States Looking Outward' in: *The Atlantic Monthly*, vol. 66 (issue 398) blz. 821.

Anderzijds speelt de overtuiging dat China in staat moet zijn de economische belangen te verdedigen als de huidige gunstige situatie keert. China is nog ver verwijderd van een negentiende-eeuwse kanonnerbootdiplomatie, maar onder het banier van 'vreedzame ontwikkeling' wordt het pad geëffend voor een voorzichtige militarisering van de economische diplomatie.

Meerdere dimensies

In 1999 publiceerden twee Chinese kolonels het opvallende boek *'Oorlog zonder grenzen'*.⁹ Centraal in dit werk stond de vraag hoe men het enorme conventionele overwicht van de Verenigde Staten kon neutraliseren zonder een financiële uitputtingsslag te moeten voeren zoals tijdens de Koude Oorlog. De belangrijkste aanbeveling van de auteurs was vindingrijkheid. Duikboten, raketten en gevechtsvliegtuigen blijven onmisbare elementen in de militaire planning, maar deze moesten aangevuld worden met een nieuw gamma wapens: internetvirussen, technologische expertise om communicatie te verstoren, financiële hefbomen, et cetera.

Hoewel de Chinese militaire top deze ideeën van de hand wees als onhaalbare fantasie, blijft de kern van het discours overeind. Militaire afschrikking kent meerdere dimensies en China moet daar handig op inspelen. Neem bijvoorbeeld de Chinese nucleaire strategie. China is geen partij voor de verpletterende Amerikaanse kernwapenarsenalen en het toekomstige raket-schild. Toch streeft Beijing naar een dreigings-evenwicht door de nucleaire strategie te herformuleren van een 'minimale afschrikking' naar 'nucleaire ambiguïteit'. Daardoor gaat het niet meer zozeer om het reële arsenaal, maar vooral om de optimale benutting van de onwettendheid. Over hoeveel lange-afstandsraketten beschikt de Volksrepubliek? Waar bevinden ze zich? Zijn ze uitgerust met één of met meerdere kernkoppen? Ook de vernietiging van een Chinese satelliet vorig jaar was een duidelijk signaal aan het adres van Washington.¹⁰ 'De Amerikanen mogen dan een raketschild bouwen', onderstreepte één van de vele Chinese militaire internetfora, 'wij hebben nu bewezen

dat we dit systeem probleemloos kunnen neutraliseren'.¹¹

Ook de Verenigde Staten zijn niet geneigd hun defensiebegroting verder uit te putten als gevolg van een conventionele bewapeningswedloop of een omsingelingsstrategie. Het Pentagon werkt aan een plan om de troepen gedeeltelijk terug te trekken uit Japan en Zuid-Korea. De meeste eenheden verhuizen naar verafgelegen bases in de Stille Oceaan van waaruit zij overal in de wereld kunnen worden ingezet. Washington houdt echter een slag om de arm. In plaats van zelf in te staan voor de militaire afschrikking in Azië, begeleidt de VS Aziatische staten in hun herbewapening. Japan en Taiwan zijn hiervan de meest sprekende voorbeelden.

Militaire afschrikking kent diverse dimensies en China moet daar handig op inspelen

Zowat het hele Japanse leger is uitgerust met geavanceerde Amerikaanse wapensystemen. Maar ook India geldt steeds meer als potentieel tegenwicht. Sinds 2000 houden de zee-machten van beide landen indrukwekkende vlootoefeningen en sinds 2003 is deze samenwerking verbreed naar de land- en luchtmacht. Deze politiek zet China een vervelende voet dwars.

Thans is er geen sprake van een conflict tussen China en de grote buurlanden, maar hun potentiële afschrikking beknot de Volksrepubliek aanzienlijk in haar aspiraties als regionale supermacht. In Noordoost-Azië moet China rekening houden met een assertief en modern uitgerust Japans leger. Méér nog: de voorbije jaren heeft

9 Met het nodige voorbehoud verwijs ik naar de Engelse vertaling van Liang, Qiao en Wang, Xiangsui, *Unrestricted Warfare. China's Master Plan to Destroy America*. (Washington, D.C., Pan American Publishing Company, 2002). Voor een gebalanceerde uiteenzetting over de evolutie van de Chinese krijgsoctrine refereer ik aan: Scobell, Andrew, *China's Use of Military Force. Beyond the Great Wall and the Long March* (Cambridge University Press, Cambridge/New York, 2003) en het standaardwerk Shambaugh, David, *Modernizing China's Army. Progress, Problems and Prospects* (University of California Press, Berkeley, 2004).

10 In januari 2007 onderschepte een Chinese middellange-afstandsraket een Chinese weersatelliet. Het was de eerste interceptie van dit soort sinds het einde van de Koude Oorlog.

11 Zie: www.defencepolicy.com/ (Chinees internetforum) geraadpleegd op 28 januari 2007.

FOTO US DEPARTMENT OF DEFENSE, D. NAYLES-CULLEN

Erewacht bij het ministerie van Defensie in Beijing

Tokio subtiel te kennen gegeven dat het Taiwan zal steunen in geval van een conflict met het Chinese moederland.¹² In Zuid-Azië maakt China zich zorgen om India's ambitie als poortwachter van de Indische Oceaan. Met een indrukwekkende vloot onderzeeërs, onderzeebootjagers en de komst van twee nieuwe vliegtuigschepen is dat land goed op weg om de vitale zeevaartroutes volledig onder controle te brengen.¹³

Kruitvat

Een nieuwe Koude Oorlog is niet voor morgen, maar optimisme over blijvende vreedzame betrekkingen tussen de grootmachten is voorbarig. Vooral Azië zou wel eens het kruitvat van deze eeuw kunnen worden. Nergens anders in de wereld is de herbewapening zo drastisch. Of de huidige economische samenwerking militaire spanningen zal voorkomen is twijfelachtig. Sinds 2004 is China Japan's belangrijkste handelspartner. Desondanks erkent Tokio meer dan ooit het belang van een sterk leger, onder meer om het machtsverevenwicht met China te

behouden. Ondanks de uitdijende handelsbetrekkingen met de Volksrepubliek, blijft China ook de belangrijkste potentiële vijand van India.

Daarnaast loert nergens anders het gevaar van militarisme zo sterk om de hoek. Het feit dat Japan kosten nog moeite spaart om zijn militaire spierballen te tonen heeft alles te maken met de interne politieke malaise en de onzekere economische situatie.

Voor politici is een zelfverzekerd buitenlands beleid een belangrijke hefboom geworden om in het binnenland aanzien te winnen. Ook in India blijven externe vijandbeelden een handig instrument om electorale machtsspelletjes te beslechten. In november vorig jaar nog kwam de huidige regering zwaar onder vuur voor haar 'lakse houding ten aanzien van de Chinese omsingeling'.

In Rusland heeft president Poetin het nationalisme opnieuw toegespitst op de opbouw van een sterke militaire macht. In deze context gooit de Amerikaanse verdeel-en-heers politiek olie op het vuur. 'Azië is verraderlijk als een diep meer', vat een Koreaanse diplomaat treffend samen. 'Aan het oppervlak lijkt het rimpelende water betrouwbaar, maar de strategische onderstroom blijft onvoorspelbaar en gevaarlijk.'¹⁴

12 Geeraerts, Gustaaf en Holslag, Jonathan, *Macht of mythe? Achter de schermen van het Chinese groeimirakel* (Brussel, VUB Press, 2006) blz. 139-147.

13 Holslag, Jonathan, 'India's Azië-politiek' in: *Internationale Spectator*, juli-augustus 2007.

14 Interview met Zuid-Koreaanse diplomaat, Brussel, 9 november 2006.